Särtryck ur
VÅR FÅGELVÄRLD
Årg. 22 1963 Nr 2-3

Vinter och vår vid Ottenby 1961/62

(Meddelande nr 38 från Ottenby Fågelstation)

Av

ROBERT VON SCHULTZ

(Summary: *The winter of 1961—62 at Ottenby.*
(Ottenby Bird Station Report No. 38.)

ELANDERS BOKTRYCKERI AKTIEBOLAG — GÖTEBORG 1963

Vinter och vår vid Ottenby 1961/62

(Meddelande nr 38 från Ottenby Fågelstation)[1])

Av

ROBERT VON SCHULTZ

Väderleken

Vintern 61/62 blev kallare än normalt, medeltemperaturen under tiden november—april var +1,4° C. Redan i mitten av december hade det blivit så kallt att isen lade sig runt kusterna och i vikarna. Detta i kombination med 6 mm snö den 26.12 överraskade bl.a. de ovanligt många stararna, som fanns kvar och gjorde det svårt för dem att finna föda. Snön försvann dock till årsskiftet, och istället för de tidigare förhärskande NNO-vindarna dominerades januari av SV-vindar vilka förde fram mildare luft, som snart tinade upp isen. Litet pudersnö föll i slutet av januari, då även kylan återvände och is åter bildades efter kustlinjen. Vattenståndet var mycket högt. Under februari noterades ovanligt många stormar på över 20 m/sek, rekordet var 28 m/sek den 12. Någon riktig ölandsfåk blev det dock ej, enär inga nämnvärda snömängder föll i samband med stormarna. Vattenståndet var nu rekordhögt. Kyla i slutet av februari ökade det tidigare istäcket, och Sandvik och Norrvik frös till liksom till slut även Kapellviken. Så kom mars, som blev den kallaste och mest vinterlika månaden denna vinter. Den 12 mars kom den första snöfåken, som vanligt från NO, dagen därpå mättes snödjupet i Ottenbylund till 10 cm. Sedan följde en ovanligt kall tid med svag vind. Kusterna var frusna en bra bit ut, endast i Kapellviken fanns enstaka råkar. Inte förrän under de allra sista dagarna i månaden började isen ge vika. Vissa fågelarter var betydligt försenade i sin ankomst. April var kall under sin första hälft, men från och med den 17. skedde en förändring till betydligt varmare väder. Höjdpunkten på denna värme, +12,2°, kulminerade i ett rejält åskväder den 21. Månaden avslutades med återgång till vinterväder den 30., då talrika snöbyar uppträdde. Även växtligheten blev till följd av den sena vintern avsevärt försenad, och inga grönskande buskar syntes i månadsskiftet april/maj, endast gräset hade blivit grönt.

[1]) Meddelande nr 37, se VF 22 (1963): 37—44

Allmänt

Ser man tillbaka på anteckningarna månad för månad under den aktuella vintern må följande av intresse nämnas.

N o v e m b e r: 94 arter observerades under månadens lopp. Andsträcket var livligt till framåt mitten av månaden; krickorna (*Anas crecca*) dominerade. Efter andjaktstidens utgång den 15. var gräsanden (*Anas platyrhynches*) talrikast. Inte sedan nov. 1957 har de arktiska gässen varit så talrika. Den största flocken vitkindade gäss (*Branta leucopsis*) sågs den 13., då 250 stycken rastade i Sandvik. Den 7. sträckte c:a 200 prutgäss (*Branta bernicla*) västerut från Sandvik. Bläsgåsen (*Anser albifrons*) räknade ett 30-tal i mitten av månaden. Tillgången på rovfågel var sämre än vanligt.

D e c e m b e r: 54 arter blev sedda denna månad. Gräsanden var numerärt överlägsen alla andra andfåglar, den 23. noterades ca 150 enbart runt själva udden. I övrigt ett mindre antal viggar (*Aythya fuligula*), bergänder (*Aythya marila*) och storskrakar (*Mergus merganser*). Av svanar låg 30 knölsvanar (*Cygnus olor*) och 13 sångsvanar (*Cygnus cygnus*) runt udden. Månadens enda sidensvansar (*Bombycilla garrulus*), 8 stycken, noterades den 9. En enda vinterhämpling (*Carduelis flavirostris*) iakttogs, samt en liten flock på 12 gråsiskor (*Carduelis flammea*).

J a n u a r i: Antalet observerade arter var 51. Gräsandstammen, som bedömdes hålla omkring 300 stycken, var mindre än under tidigare år. Bergänderna var talrikast i början av månaden, då 30 ex. fanns i Kapellviken. Knölsvanen varierade rätt mycket i antal alltefter issituationen. Vid kyla och isläggning ökade beståndet och vid mildväder minskades det. Sångsvanen var relativt fåtalig. Högsta antalet var 30. I Lunden fanns spillkråka (*Dryocopus martius*), större hackspett (*Dendrocopus major*), trädkrypare (*Certhia familiaris*) och gärdsmygar (*Troglodytes troglodytes*. Kring husen på Ottenby gård höll ett 30-tal gråsiskor till jämte nio domherrar (*Pyrrhula pyrrhula*). Snösparven (*Plectrophrnax nivalis*) på ängarna ökade i månadsslutet till ca 100.

F e b r u a r i: Årets lägsta artantal, 45, noterades denna månad. Gräsänderna ökade till bortåt 400 ex. På nätterna uppsökte de åkrarna för att äta spillsäd. I Kapellviken dominerade viggen med ett 50-tal ex. följd av knipor (*Bucephala clangula*), som den 27. räknade 17 ex. Av bergand sågs endast honor. De första 7 gravänderna (*Tadorna tadorna*) anlände vid udden den 21. Högsta antalet sång-

svanar var 36 den 20. Från och med den 6. dök det upp 13 grönfinkar (*Chloris chloris*) på Ottenby gård. De stannade månaden ut. Den 28. utökades de till ett 40-tal. Gråsiskorna från förra månaden fanns kvar. I grönfinkflocken förekom den 27. och 28. även en bergfink (*Fringilla montifringilla*) och en gulsparv.

Mars: Under månadens lopp sågs 75 arter. En skarv (*Phalacrocorax carbo*) iakttogs den 8. över södra udden på väg norrut. Gräsänderna började i månadsslutet parvis söka boplatser. De första krickorna, bläsänderna (*Anas penelope*) och stjärtänderna (*Anas acuta*) anlände i slutet på mars. Tre brunänder (*Aythya ferina*) fanns under större delen av månaden i Kapellviken. Knipan uppskattades den 1. till bortåt 50 ex. Den första grågåsen (*Anser anser*) observerades den 8. Sexton vitkindade gäss noterades den 23. En stenfalk (*Falco columbarius*) uppehöll sig i området under den sista månadshälften. Den 23. fylldes den ännu med is belagda kusten öster om Schäferiängen av ca 800 strandskator (*Haematopus ostralegus*). Flyttfåglarna var i allmänhet fjorton dagar försenade i sin ankomst. På udden noterades två större strandpipare (*Charadrius hiaticula*) den 22., den 25. fanns ett 60-tal i Sandvik. Den första ljungpiparen (*Charadrius apricarius*) kom så sent som den 23. Andra arter som kom denna månad var enkelbeckasinen (*Gallinago gallinago*) den 25., morkullan (*Scolopax rusticola*) den 6. storspoven (*Numenius arquata*) den 21., kärrsnäppan (*Calidris alpina*) den 27., skrattmåsen (*Larus ridibundus*) den 21., skogsduvan (*Columba oenas*) den 25., dubbeltrasten (*Turdus viscivorus*) den 21., taltrasten (*Turdus philomelos*) den 30., rödvingetrasten (*Turdus iliacus*) den 31. och ängspiplärkan (*Anthus pratensis*) den 25. En flock på 21 vinterhämplingar visade sig tillfälligt den 14.

April: Artantalet för månaden steg till 93. Liksom allt annat var fåglarnas igångsättande av häckning försenad. Fullagda äggkullar av gräsand påträffades först strax före påsk. 1961 sågs kläckta ungar vid samma tid. Antalet häckande ejder ökade stadigt. Den första tranan (*Grus grus*) uppenbarade sig den 7., fram i månadslutet visade sig mindre flockar dagligen. Tofsvipan (*Vanellus vanellus*) hade lagt sina ägg före påsk. Rödbenan (*Tringa totanus*) anlände den 7., skogsnäppan (*Tringa ochropus*) den 14., skärfläckan (*Recurvirostra avocetta*) den 1. Den 7 skedde ett markant sydsträck av bortåt 300 ringduvor (*Columba palumbus*), som flock efter flock passerade utefter Lundens östsida mot udden mellan kl. 07 och 09. Den första

stenskvättan (*Oenanthe oenanthe*) sågs tillsammans med en hona av svart rödstjärt (*Phoenicurus ochruros*) den 12. Den 14. iakttogs både hane och hona av svart rödstjärt vid Ottenby gård. Den 17. började rödhaken (*Erithacus rubecula*) dyka upp i större antal — värmen hade kommit. Dagen efter sågs den första gransångaren (*Phylloscopus collybita*). Sädesärlan (*Motacilla alba*) kom punktligt som vanligt, detta år den 5. Samma dag observerades en varfågel (*Lanius excubitor*) utefter fyrvägen. Grönfinken förekom talrikt kring husen på Ottenby Gård även denna månad. En del kom säkerligen långt söderifrån, den 28.4. fångade och kontrollerade jag en grönfink som bar på en Paris-ring, vilken visade sig vara påsatt den 4.3.1962 i La Ricamarie (Loire) i Frankrike.

Ankomsttiderna (första ex.) för några typiska häckfåglar på Ottenby.
(*Dates of arrival of some common species breeding at Ottenby*).

	1958	1959	1960	1961	1962
Gravand (*Tadorna tadorna*)	10.3.	28.2.	5.3.	15.2.	21.2.
Tornfalk (*Falco tinnunculus*)	19.2.	10.3.	22.2.	7.4.	28.2.
Strandskata (*Haematopus ostralegus*	26.3.	7.3.	14.3.	2.3.	23.3.
Storspov (*Numenius arquata*)		16.3.	4.3.	2.3.	21.3.
Skärfläcka (*Recurvirostra avocetta*)	7.4.	24.3.	23.3.	27.3.	1.4.
Stenskvätta (*Oenanthe oenanthe*)	5.4.	30.3.	12.4.	7.4.	12.4.
Sädesärla (*Motacilla alba*) ...		30.3.	7.4.	30.3.	5.4.

Talrik förekomst av morkulla i november

Den 14 och 15 november 1958 invaderades Lunden av bortemot 500 morkullor, denna massförekomst upprepades mellan den 7 och 13 november 1961, då antalet när det var som högst uppskattades till mellan 1000 och 2000 morkullor. Bakom nästan varje träd och stubbe lyfte någon morkulla när man kom gående, ibland hela flockar på upptill 13 exemplar. Varje år går förmodligen ett stort sträck av morkullor över Ottenby. Förutsättningen att de ska gå ned i Lunden är att vädret är dåligt. Således skiftade vädret från klar himmel till helmulet natten till den 7. De följande dagarna bjöd på dimma och duggregn, som omöjliggjorde fortsatt sträck. Inte förrän natten till den 14. klarnade det upp och blev kallare och därmed försvann de allra flesta morkullorna igen. En del stannade även under december, men i januari fanns ingen kvar.

Oljeskadad sjöfågel

Liksom vintern 1959 var antalet oljeskadade alfåglar (*Clangula hyemalis*) stort. Svårt nedoljade påträffades även enstaka exemplar av svärta (*Melanitta fusca*), ejder (*Somateria mollissima*), tobisgrissla (*Cepphus grylle*), fisk- och skrattmåsar. De första alfåglarna visade sig i mitten av nov. 1961. Under december var det ännu blott ett mindre antal, som uppsökte stränderna, men under januari och februari var bryggan och hamnpiren vid fyren samt kusten ofta full av halvdöda alar. Fyrpersonalen och jaktvårdaren sköt denna tid och framåt tillsammans 318 alfåglar. Under mars förbättrades läget och man såg nu fler friska fåglar, men enstaka oljeskadade ex. fanns kvar även under hela april månad.

Sena observationer och övervintringsförsök av vissa arter

I mitten av januari uppehöll sig fem sjöorrehonor (*Melanitta nigra*) i fyrhamnen, en art som jag förut inte sett till vid denna årstid. Liksom under tidigare år fanns ormvråkar (*Buteo buteo*) i Lunden hela vintern, denna säsong 2 ex. Fjällvråken (*Buteo lagopus*) övervintrade sparsamt. I december noterades 1 ex., under januari 2 ex., i februari sågs ingen, först fram i mars kom flera, då på väg norrut. Som vanligt visade sig flera blå kärrhökar (*Circus cyaneus*), mest honor, under vintern, inalles har 7 (delvis kanske samma exemplar) räknats in. Tillfälliga besök av pilgrimsfalk (*Falco peregrinus*) förekom den 15.1. och 5.3. Så sent som den 13.12 stöttes en vattenrall (*Rallus aquaticus*) ur ett kärrdråg i södra Lunden. Under hela vintern kunde enstaka tofsvipor ses. Ett exemplar sällskapade en tid med en flock snöskator (*Turdus pilaris*) på Schäferiängen. Tillsammans med två kärrsnäppor uppehöll sig två skärsnäppor (*Calidris maritima*) på södra udden den 23.12. Hela sju stycken skärsnäppor sågs på samma plats den 19.1. På åkern utanför min tomt provianterade en ringduva den 15.12. Den 2 januari gjorde två ringduvor sträckförsök vid udden och den 29.1 stöttes ett ex. i Norra Lunden. En hornuggla (*Asio otus*) noterades den 15.12. Sånglärkorna (*Alauda arvensis*) övervintrade i mindre omfattning, under januari stöttes blott 1 ex. Den 18.12 fanns ännu en taltrast i Lunden, liksom det den 6.12 fanns en rödvingetrast. Flera rödhakar övervintrade precis som i fjol. Under december förekom rätt många ängspiplärkor på udden, medan det under januari blott fanns ett enda ex. kvar. I större utsträckning än tidigare vista-

des starar (*Sturnus vulgaris*) på Ottenby, ett växlande antal såväl i december som under januari och februari. Under samtliga vinter månader sågs en bofinkhane (*Fringilla coelebs*) i Ottenby gårds närhet.

Örnarna

Antalet övervintrande havsörnar (*Haliaeetus albicilla*) och kungsörnar (*Aquila chrysaëtos*) på Öland torde vara ganska konstant år från år. Däremot varierar förekomsten på Ottenby rätt mycket, vilket har visat sig bero på vintervädrets växlande bisterhet. När marken börjar bli snötäckt och kylan kommer brukar antalet örnar stiga på Ottenby. Vilttillgången här nere är ju större än någon annanstans på ön. Under den svåra vintern 1957/58 vistades 6 havs- och 1 kungsörn här i mars, vilket är det mesta jag har sett. Sistlidna vinter anlände den första havsörnen, en ungfågel, den 13 nov. Så kom decemberkylan och antalet steg till 4 ex. den 18., vilket var det högsta antalet för vintern. I januari och februari sågs 2 ungfåglar och en gammal havsörn. I mars noterades 3 unga havsörnar. Vinterns enda kungsörn, en ungfågel, uppehöll sig här mellan den 24 och 26 mars, antagligen rörde det sig om en söderifrån kommande örn på sträck norrut. Tidigare om åren har kungsörnen brukat komma tidigare på vintern, oftast i januari. Under vintern 1960/61 var 2 ex. här i februari. För havsörnarna har kusternas oljeskadade alfåglar utgjort huvudfödan, men även självdöda sjuka skogsharar ingår i matsedeln. Kungsörnen sågs slå fältharar norr om Lunden.

Andra sällsynta gäster

En fjälluggla (*Nyctea scandiaca*) observerades flygande över allévägen i riktning söderut den 12 december, det blev den enda iakttagelsen på Ottenby denna vinter. Annars rapporterades från Albytrakten hela 3 ex., som vistades hela vårvintern där. Tidigare sågs en fjälluggla här på Ottenby den 31 december 1960 av herr Egon Holm.

En annan fin sak var en alförrädarhona (*Polysticta stelleri*), som visade sig den 7 mars i Kapellvikens råkar i sällskap med viggar och knipor. Ofta sågs den sitta på stenar i vattnet och putsa sig. Fågeln stannade månaden ut. På samma plats iakttogs den 6.4.1958 en alförrädarhona.

Summary: **The winter of 1961—62 at Ottenby. (Ottenby Bird Station Report No. 38.)** The winter of 1961—62 was very cold on south Öland, and by about the middle of December there already was ice along the shores. There was a milder period in January, but there after cold weather again prevailed until the latter part of April. Consequently, several birds arrived much later than normal (see table), and the breeding of some species, e. g., *Anas platyrhynchos*, was delayed. On April 7th, about 300 *Columba palumbus* were noted on reversed migration.

From November 7th to the 13th, large numbers of *Scolopax rusticola* were counted, amounting to 1000—2000 specimens. A similar congregation was noted in November 1958. Supposedly, such congregations at the south point of Öland depend upon bad weather with fog and rain, preventing emigration southwards over the sea. Such a weather situation prevailed over Öland during the observations in November 1961. On November 14th, when there was clear weather again, nearly all birds had disappeared.

During November, unusually large numbers of geese for this locality were noted. Some large flocks of *Branta leucopsis* and *B. bernicla*, as well as smaller numbers of *Anser albifrons* were seen.

Among wintering species there were several *Circus cyaneus*. On December 13th, a *Rallus aqaticus* was noted. Some few *Vanellus vanellus* and several *Erithacus rubecula* and *Sturnus vulgaris* wintered. Between 3—4 *Haliaeetus albicilla* visited the area during the winter, their main food consisting of oil-damaged *Clangula hyemalis*, which were abundantly available along the shores.

In addition, some occasional occurences are given of *Polysticta stelleri* on March 7th, *Nyctea scandiaca* on December 12th, and *Phoenicurus ochruros* (middle of April).

Manuskriptet inlämnat 1962. Förf:s adress: Ottenby Kungsgård, Ventlinge.